

de groene ruimte

**Herontwikkeling Rustenburg
(Wageningen)**
-
nader onderzoek Flora- en faunawet

Colofon

Titel	Herontwikkeling Rustenburg (Wageningen) - nader onderzoek flora- en faunawet
Projectnummer	09039B
Opdrachtgever	BOOT organiserend ingenieursbureau Postbus 509 3900 AM Veenendaal
Datum	7 juli 2011
Status rapport	eindrapport
Bestand	vleermuizenRustenburg eind4.wpd
Opdrachtnemer	De Groene Ruimte BV Postbus 400 6700 AK Wageningen tel. 0317-423969 fax 0317-418758 dgr@dgr.nl www.dgr.nl
Handtekening voor akkoord directie	Naam : ir. P.A.W.M. Raaijmakers Handtekening:
Auteursrecht	De auteursrechten van dit rapport rusten bij zowel opdrachtgever als opdrachtnemer, tenzij schriftelijk anders is/wordt overeengekomen. Alleen degenen bij wie het auteursrecht rust zijn gerechtigd het rapport voor eigen gebruik te vermenigvuldigen, te verspreiden of toe te passen, alsook om het ter informatie aan derden openbaar te maken tegen onderling (= zij bij wie het auteursrecht rust) overeengekomen voorwaarden (kosten, citeren, gebruiken, wijzigen etc).
Aansprakelijkheid	Raadpleging van en eventuele verdere handelingen met/op basis van het door De Groene Ruimte BV geleverde product vallen buiten elke verantwoordelijkheid van opdrachtgever en/of De Groene Ruimte BV.

INHOUD

1. INLEIDING.....	3
2. WERKWIJZE EN UITVOERING.....	5
3. ONDERZOEKSGEBIED EN INGREEP.....	7
3.1. Onderzoeksgebied.....	7
3.2. Ingrep.....	8
4. RESULTATEN.....	11
4.1. Flora.....	11
4.2. Zoogdieren.....	11
4.3. Amfibieën, reptielen en vissen.....	14
4.4. Vogels.....	15
4.5. Insecten en andere ongewervelden.....	15
5. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN.....	17
5.1. Conclusies.....	17
5.2. Aanbevelingen.....	18
5.3. Eindconclusie.....	19

BIJLAGEN

Bijlage I. Samenvatting verplichtingen vanuit de Flora- en faunawet (FF-wet)

de groene ruimte

I. INLEIDING

De wijk Rustenburg in Wageningen wordt herontwikkeld tot een woonzorgservicezone¹⁾.

In dat kader is in opdracht van BOOT - organiserend ingenieursburo (vestiging Veenendaal) door De Groene Ruimte in 2009 een quickscan²⁾ uitgevoerd naar mogelijke verstoring van (streng) beschermde soorten. In deze quickscan werd geadviseerd om, bij het toen reeds voorgenomen nader vleermuisonderzoek, ook te letten op (aanwijzingen voor) Eekhoorn, Steenmarter en jaarrond beschermde vogelnesten.

In deze rapportage zijn de resultaten verwoord van het in 2009/2010 uitgevoerde nader onderzoek. Van de planlocatie is een situatiebeschrijving en een beschrijving van de voorgenomen activiteiten opgenomen. De toetsing heeft plaatsgevonden aan de hand van de beschreven activiteiten. Per soortengroep zijn de aangetroffen en de zeer waarschijnlijk aanwezige, beschermde soorten aangegeven. Daarbij is aangegeven welke van deze soorten door de activiteiten worden verstoord wanneer geen voorzorgsmaatregelen zouden worden genomen. Voor deze soorten is, in hoofdlijnen, het vervolgtraject aangegeven om aan de vereisten van de Flora- en faunawet te voldoen. Indien bronnenonderzoek en veldonderzoek onvoldoende informatie of zekerheid hebben opgeleverd, waardoor nader (veld)onderzoek is vereist, is dat bij de soortengroep aangegeven.

Er heeft geen andere toetsing plaatsgevonden dan aan de vereisten vanuit de FF-wet.

---

¹⁾ Masterplan - aanzet ontwikkelingsvisie Woon Zorg Service Zone Rustenburg (Aad Trompert - September 2008); Wageningen schets Rustenburg II (Aad Trompert - 2 mei 2011).

²⁾ Quickscan planlocatie Rustenburg, Wageningen (9 september 2009; projectnummer 09039)

de groene ruimte

2. WERKWIJZE EN UITVOERING

Voor de in 2009 uitgevoerde quickscan zijn een bronnenonderzoek, een dagbezoek en een vleermuisbezoek (respectievelijk 12 en 13 augustus 2009) uitgevoerd. Bij het nadere onderzoek is ervan uitgegaan dat de bomen langs de stadsgracht blijven staan. Er zijn in het totaal 10 bezoeken gebracht, waaronder vier korte bezoeken ten behoeve van het plaatsen en controleren van camera's:

- 21 oktober 2009
Avondbezoek (1 persoon; op zicht en met behulp van batdetector) ten behoeve van vleermuizen, Steenmarter; droog, windkracht 4, 6°C, tijd 18.30u tot 19.45u.
- 23 oktober 2009
Avondbezoek (1 persoon; op zicht en met behulp van batdetector) ten behoeve van vleermuizen, Steenmarter; droog, windstil, 7°C, tijd 18.15u tot 20.00u.
- 30 oktober 2009
Avondbezoek (1 persoon; op zicht en met behulp van batdetector) ten behoeve van vleermuizen, Steenmarter; droog, windstil, 9°C, tijd 17.15u tot 20.00u.
- 1 juni 2010
Avondbezoek (1 persoon; op zicht en met behulp van batdetector) ten behoeve van vleermuizen, Steenmarter en jaarrond beschermde nesten; bewolkt, windkracht 3 tot 4, 13°C, tijd 22.00u tot 23.00u.
- 5 juni 2010
Dagbezoek Steenmarter en jaarrond beschermde nesten; bewolkt, windkracht 3 tot 4, 19°C, tijd 16.30u tot 17.15u.
- 14 juli 2010
Ochtendbezoek (1 persoon; op zicht en met behulp van batdetector) ten behoeve van vleermuizen, Steenmarter en jaarrond beschermde nesten; deels bewolkt, windstil, 12°C, tijd 2.30u tot 6.30u.
- Op 24 juni 2010 zijn twee fotocamera's geplaatst met geurlokstoffen ten behoeve van de Steenmarter. Deze camera's detecteren beweging waarna kort na elkaar een aantal foto's wordt gemaakt. De camera's zijn geplaatst op plaatsen waar, als deze van het onderzoeksgebied gebruik zouden maken, Steenmarters werden verwacht. De camera's zijn op 6 juli, 14 juli en 27 juli gecontroleerd.

De veldbezoeken zijn uitgevoerd door ervaren veldecologen³⁾ van De Groene Ruimte. Daarbij zijn alle (sporen van) beschermde soorten genoteerd. Er is gekeken naar de geschiktheid van het onderzoeksgebied voor beschermde soorten⁴⁾. Ook andere bijzondere waarnemingen zijn genoteerd en er zijn foto's⁵⁾ gemaakt. Er is wel gericht gezocht naar (sporen van) beschermde soorten; ten behoeve van de Steenmarter zijn fotocamera's geplaatst.

) Dhr. Jan Maassen en dhr. Rienk Noordhuis.

) De meeste planten- en diersoorten zijn niet jaarrond vindbaar in het veld. Door het onderzoeksgebied ook op mogelijke geschiktheid voor beschermde soorten te beoordelen, wordt een beeld verkregen van de mogelijkheid of waarschijnlijkheid dat deze soorten voorkomen. Om een maximale zekerheid over het al dan niet voorkomen te verkrijgen kunnen gerichte inventarisaties in de daarvoor geschikte seizoenen noodzakelijk zijn.

) Alle in deze rapportage opgenomen foto's zijn gemaakt tijdens het veldbezoek aan het onderzoeksgebied, tenzij anders is aangegeven.

3. ONDERZOEKSGBIED EN INGREEP

Onderzoeksgebied

Rustenburg ligt in de zuidelijke bebouwde zone van Wageningen, vlakbij het oude centrum en in de nabijheid van de uiterwaarden van de Nederrijn. Direct ten zuiden van Rustenburg is op het voormalige zwembadterrein tegen de Grebbedijk, nieuwbouw gerealiseerd. Aan de westkant grenst het onderzoeksgebied aan een stadsgracht, waarachter een stadspark ligt. Langs het water en in het park staan monumentale bomen. In het park zijn de gerestaureerde resten van een oude stadsmuur en een kasteel aanwezig. Aan de overige zijden is het onderzoeksgebied omgeven door stedelijke bebouwing. Het onderzoeksgebied ligt net onderaan een uitloper van de Wageningse berg. Ondanks de daar aanwezige bebouwing heeft deze uitloper een groen karakter, wat op de Wageningse Berg zelf overgaat in bos en park (Arboretum).

Ligging onderzoeksgebied in z'n omgeving (bron ondergrond: Google Earth)

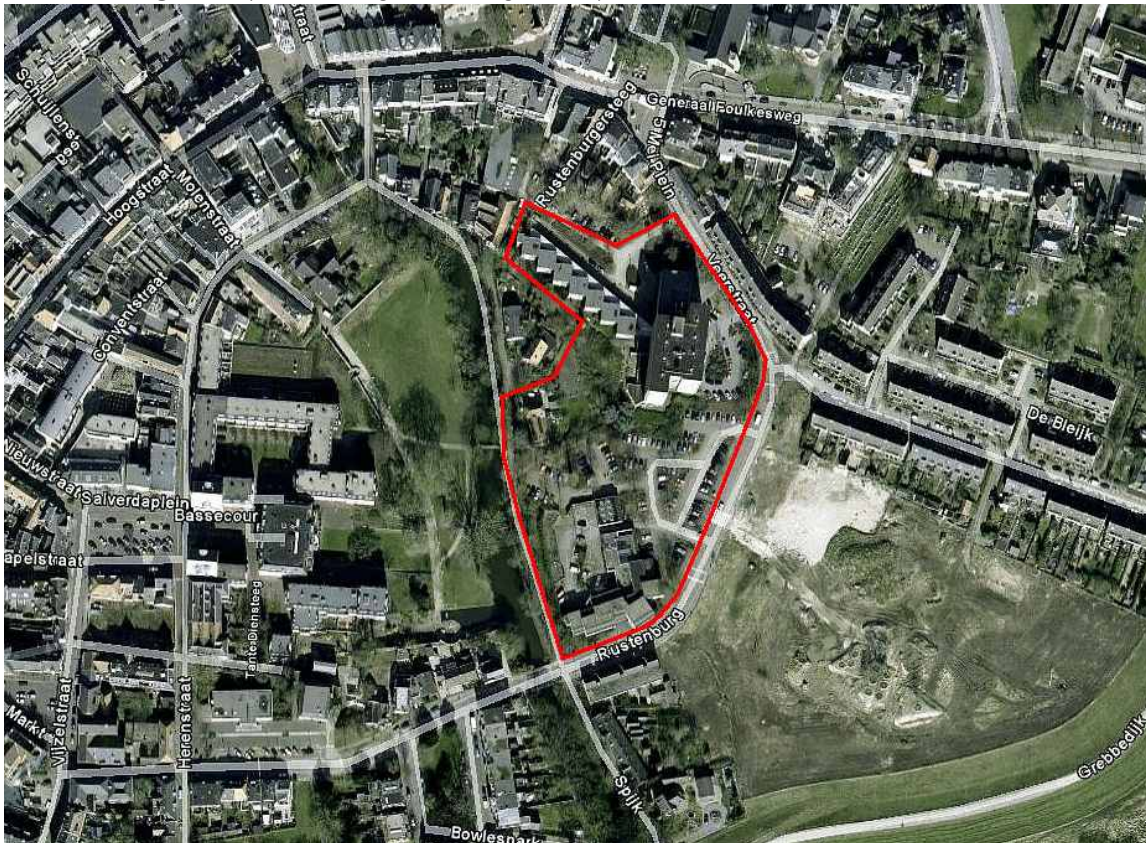

3.1. Onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied zelf heeft een stedelijk én groen karakter. Het stedelijke karakter wordt gevormd door de aanwezige bebouwing: de zorgflat, de aanleunwoningen, het politiebureau, de historische woning Spijk nr. 13 en de parkeerplaats. Het groene karakter wordt gevormd door de aanwezige bomen en struikbeplantingen bij en tussen de gebouwen; dit groene karakter wordt versterkt door de monumentale bomen langs de stadsgracht en in het park.

Voor een uitgebreide beschrijving van het onderzoeksgebied wordt verwezen naar de in 2009 door De Groene Ruimte uitgevoerde quickscan. Daaraan wordt toegevoegd dat de woning Spijk no. 13 opgeknapt lijkt en als “blijvend” opgenomen lijkt in het “Masterplan - aanzet tot ontwikkelingsvisie” (september 2008).

Onderzoeksgebied (bron ondergrond: Google Earth)

3.2. Ingreep

De voorgenomen ingreep is de realisering van een woonzorgservicezone. Daarvoor worden de zorgflat, de aanleunwoningen en het politiebureau gesloopt. Of Spijk no. 13 daadwerkelijk wordt gesloopt is niet duidelijk: in het “Masterplan - aanzet tot ontwikkelingsvisie” (september 2008) staat het pand ook in de toekomstige situatie⁶⁾ ingetekend. Onderdeel van de ingreep is, voor zover bekend, het verwijderen van de beplantingen binnen het onderzoeksgebied. Bij dit onderzoek is er van uit gegaan dat de beplantingen buiten het onderzoeksgebied zoals de monumentale bomen langs de stadsgracht en de oevers op geen enkele wijze worden aangetast.

De bestaande en de toekomstige situatie zijn op de volgende pagina's weergegeven.

⁶⁾ Aad Trompert - Wageningen schets Rustenburg II - 2 mei 2011

Huidige situatie (bron: Boot - organiserend ingenieursburo)

de groene ruimte

Toekomstige situatie (bron: Aad Trompert - 2 mei 2011)

4. RESULTATEN

4.1. Flora

Aandachtspunten Flora- en faunawet		
Plantensoort	Artikel 8	Opmerkingen
< geen >		

Er werden geen (streng) beschermde vaatplanten, rode lijstsoorten of anderszins bijzondere soorten waargenomen. Gelet op het algemene, sterk gecultiveerde karakter van de aanwezige vegetatie worden deze ook niet verwacht. Het onderzoeksgebied biedt geen bijzondere botanische waarden of potenties tot ontwikkeling daarvan.

Omdat door de ingreep geen streng beschermde⁷⁾ plantensoorten worden verstoord, is een ontheffing ingevolge de FF-wet voor het verstoren van streng beschermde plantensoorten niet nodig.

4.2. Zoogdieren

Aandachtspunten Flora- en faunawet					
Soort(en) of soortengroep	Artikel				Opmerkingen
	9	10	11	12	
Gewone dwergvleermuis			x		vaste verblijfplaatsen in alle gebouwen; tevens vliegroue en foerageergebied in en nabij onderzoeksgebied functionaliteit vaste verblijfplaatsen, vliegroue en foerageergebied dient te worden gewaarborgd.
Ruige dwergvleermuis, Watervleermuis, Laatvlieger, Gewone grootoorvleermuis en Rosse vleermuis			x		vliegroue en foerageergebied in en nabij onderzoeksgebied; functionaliteit dient te worden gewaarborgd.

Vleermuizen

Er zijn zes soorten vleermuizen vastgesteld: Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis, Watervleermuis, Laatvlieger, Gewone grootoorvleermuis en Rosse vleermuis.

De Gewone dwergvleermuis is zeer talrijk in het onderzoeksgebied door de groene structuren in het onderzoeksgebied, de gracht en de naburige uiterwaarden. Het onderzoeksgebied is het leefgebied van een kraamkolonie. De kraamkolonie is verdeeld over twee verblijfplaatsen in het onderzoeksgebied en twee direct buiten het onderzoeksgebied.

⁷⁾ Met streng beschermde soorten wordt bedoeld: soorten die zijn vermeld op tabel 2 en tabel 3 van de AMvB art. 75 FF-wet.

Verblijfplaatsen van koloniedieren zijn aangetroffen in het gebouw van Spijk 12a en 13 en zeer waarschijnlijk in het gebouw van het politiebureau. Bij het huis Spijk 12a en 13 zijn de verblijfplaatsen onder dakpannen en daklijsten. Bij deze woonhuizen is er sprake van een zomerverblijfplaats en kan gezien de constructie geen sprake zijn van een winterverblijfplaats. In geval van het politiebureau verblijven dieren ook onder dakpannen en kan er door de aanwezigheid van spouwruimtes ook sprake zijn van een winterverblijfplaats.

Vlakbij de hoogbouw van zorginstelling Rustenburg is veel activiteit van Gewone dwergvleermuizen aangetroffen boven een portaal in de woningen aan het Blijk. Hier is ook een belangrijke kolonieverblijfplaats.

Er zijn drie individuele verblijfplaatsen gevonden van Gewone dwergvleermuizen aan de zuid(west) zijde van zorginstelling Rustenburg (2x aanleunwoningen, 1x hoogbouw). Dit zijn zomerverblijfplaatsen van mannelijke dieren die er in het najaar een paarplaats hebben. Deze vleermuizen verblijven in spleten tussen betonplaten, achter houten betimmering of in de spouwruimtes (er zijn voldoende open stootvoegen aanwezig).

Bij de ingang van het politiebureau is op 14 juli een roepend mannetje gehoord. Uiteindelijk vloog het dier in een open stootvoeg (1,2cm breed) boven een raam op de begane grond.

De stadsgracht geldt als een belangrijk foerageergebied voor de Gewone dwergvleermuis. Rond het politiebureau bevinden zich bolvormige lampen. Deze trekken 's nachts veel insecten aan en dan jagen vleermuizen graag dichtbij deze lampen.

De Ruige dwergvleermuis is op 1 juni nabij de stadsgracht ten westen van het onderzoeksgebied waargenomen. Het betrof twee jagende exemplaren en er zijn ook social calls gehoord. In het onderzoeksgebied zelf worden geen verblijfplaatsen verwacht. In de oude kastanjabomen langs de gracht zouden paarplaatsen aanwezig kunnen zijn, hoewel deze niet zijn vastgesteld. Volgens het huidige plan blijven deze bomen staan. Bij een eventuele kap van de bomen is het hoe dan ook verstandig een ontheffing voor paarplaatsen van deze soort aan te vragen.

Verblijfplaatsen van deze soort zijn bekend op 300 meter ten noordoosten van het onderzoeksgebied (bron De Groene Ruimte, 2008) 620 meter ten oosten van de planlocatie op de Wageningse berg (bron, gemeente Wageningen, 2006). De dieren kunnen via de vliegroute in en uit het onderzoeksgebied komen.

De Watervleermuis is op twee avondbezoeken waargenomen en wel met meerdere exemplaren, zowel jagend als passerend. De Watervleermuizen zijn jagend boven de gracht waargenomen op 21 en 23 september 2009. De dieren verdwenen langs de stadsgracht en uiterwaarden naar het zuiden. Later in oktober 2009 zijn in de buurt ook enkele Watervleermuizen waargenomen (bron De Groene Ruimte). Een overwintering van deze dieren in de buurt van de stadsgracht is hierdoor zeer waarschijnlijk. Mogelijk overwinteren de dieren in een gemaal of in een zeer dikke oude Plataan die holtes heeft (300m ten westen van onderzoeksgebied). Er is geen bewijs gevonden dat direct naast of in het onderzoeksgebied wordt overwinterd. De kelder naast museum De Casteelse poort zou ook een goede overwinteringsplek kunnen zijn (100 meter van onderzoeksgebied).

In 2010 is op 14 juli één of tweemaal een passerende Watervleermuis gehoord. Er zijn geen verblijfplaatsen in of nabij het onderzoeksgebied aangetroffen. Wel lijkt een vliegroute door het plangebied aanwezig te zijn en wel van west naar (noord)oost ten zuiden van de hoogbouw van Rustenburg. De route zou dan richting Generaal Foulkesweg kunnen gaan, maar dit is niet vastgesteld.

De Laatvlieger is alleen op 14 juli aangetroffen. Het betrof een groep jagende dieren. Een verblijfplaats is niet gevonden. De dichtstbijzijnde bekende verblijfplaatsen zijn aan de Generaal Foulkesweg (300 m noordoost) en aan Duivendaal - Plantsoen⁸⁾.

De Gewone grootoorvleermuis is tijdens de avondbezoeken niet waargenomen. Tijdens het ochtendbezoek is de soort éénmaal passerend waargenomen. De omgeving leent zich goed voor deze soort. Op honderd meter ten westen van het onderzoeksgebied wordt de soort jaarlijks met enkele exemplaren in een kelder overwinterend aangetroffen nabij museum De Casteelse Poort⁹⁾. Er is in het onderzoeksgebied geen verblijfplaats aangetroffen.

De Rosse vleermuis is tijdens de veldbezoeken in het najaar van 2009 waargenomen. Er zijn in het onderzoeksgebied geen verblijfplaatsen gevonden.

Overige streng beschermde zoogdiersoorten

Steenmarter

Op 5 juni is in detail naar sporen van Steenmarters gezocht. De kelders van de aanleunwoningen van de zorginstelling Rustenburg hebben raampjes die grenzen aan de grond. De raampjes staan op veel plaatsen open. Er zijn op een tweetal plaatsen waarschijnlijke sporen (voetafdrukken) van een marter aangetroffen. Op basis van deze waarneming is besloten om camera's te plaatsen. Een open gegraven hommelnest gaf een verdere aanwijzing voor aanwezigheid van een marter. De camera's leverden geen enkele aanwijzing op van de Steenmarter. Geconcludeerd wordt dat het onderzoeksgebied mogelijk incidenteel door een Steenmarter wordt bezocht, maar dat er geen sprake is van een vaste verblijfplaats.

Eekhoorn

Er zijn geen aanwijzingen gevonden voor vaste verblijfplaatsen van de Eekhoorn.

Licht beschermde zoogdiersoorten

Er is een Egel waargenomen die in de avond het onderzoeksgebied verliet om over het loopbruggetje naar het park te lopen. De verblijfplaats is vastgesteld tussen de zorginstelling Rustenburg en de woning Spijk nr. 13.

Vossen zouden, komende vanuit de uiterwaarden, het onderzoeksgebied kunnen bezoeken; vaste verblijfplaatsen zijn er niet.

Conclusie zoogdieren

Voor de vastgestelde vaste verblijfplaatsen, vliegroutes en foerageergebieden van vleermuizen dient de functionaliteit te worden gewaarborgd; ontheffing daarvoor is om wettelijke redenen niet mogelijk.

) Bron: Quickscan Kopshuis (De Groene Ruimte, 2008).

) Bron: wintercontroles Vleermuiswerkgroep Gelderland (2008).

Een ontheffing in het kader van de Flora- en faunawet voor het verstoren van streng beschermde overige zoogdiersoorten is niet nodig.

4.3. Amfibieën, reptielen en vissen

Aandachtspunten Flora- en faunawet					
Soort(en) of soortengroep	Artikel				Opmerkingen
	9	10	11	12	
Rugstreepad			(x)		nabij onderzoeksgebied waargenomen; vestiging op toekomstige bouwlocatie voorkómen

Amfibieën

Streng beschermde soorten

Op 14 juli 2010 zijn in de nabijgelegen nieuwbouwwijk, op 45 meter afstand van het nu onderzochte onderzoeksgebied, enkele baltsende Rugstreepadden gehoord. De dieren riepen vanuit een grote regenplas.

Licht beschermde soorten

Er zijn geen overige amfibiesoorten waargenomen; verwacht worden wel soorten als Bruine kikker en Gewone pad en, buiten het onderzoeksgebied, Kleine watersalamander en Middelst groene kikker.

Reptielen

Er zijn geen reptielen waargenomen. Gelet op de aanwezige biotopen worden deze ook niet verwacht.

Vissen

Binnen het onderzoeksgebied ontbreekt geschikt watermilieu voor vissen. Uit deze soortgroep worden dan ook geen beschermde soorten verwacht.

Conclusie amfibieën, reptielen en vissen

Een ontheffing in het kader van de Flora- en faunawet voor het verstoren van streng beschermde amfibie-, reptiel- en vissoorten is niet aan de orde. Voorkómen dient te worden dat de in de nabijheid vastgestelde Rugstreepad het toekomstige bouwterrein koloniseert.

4.4. Vogels

Aandachtspunten Flora- en faunawet					
Soort(en) of soortengroep	Artikel				Opmerkingen
	9	10	11	12	
Huismus			x		bij ingreep/sloop dient de functionaliteit te worden gewaarborgd.
De ingreep is alleen toegestaan:					
<ul style="list-style-type: none"> • indien er geen broedgevallen worden verstoord; • indien geen jaarrond beschermde nesten worden verstoord. 					

Jaarrond beschermde nesten

Er is met name gelet op Huismus en Gierzwaluw. Er zijn alleen broedgevallen van Huismussen aangetroffen in de huizen aan het Spijk. Er zijn minimaal zes broedgevallen van Huismussen geconstateerd op het huis van Spijk 12a en minimaal vijf op het huis van Spijk 13. Er zijn geen broedgevallen van Huismussen in de overige bebouwing van het onderzoeksgebied aangetroffen. Op de balkons van zorginstelling Rustenburg worden de Huismussen veel aangetroffen maar er zijn geen broedgevallen vastgesteld.

Er zijn geen nesten of broedgevallen vastgesteld van Gierzwaluwen of van andere soorten waarvan de nesten jaarrond zijn beschermd. Er zijn voor het overige alleen algemene stadsvogels waargenomen.

Conclusie jaarrond beschermde nesten

De functionaliteit van de jaarrond beschermde Huismusnesten op Spijk nr. 13 dient te worden gewaarborgd; als Spijk 13 in deze vorm blijft gehandhaafd en er geen herstel-, renovatie- of sloopwerkzaamheden plaatsvinden is dat automatisch het geval.

4.5. Insecten en andere ongewervelden

Aandachtspunten Flora- en faunawet					
Soort(en) of soortengroep	Artikel				Opmerkingen
	9	10	11	12	
< geen >					

Er zijn geen streng beschermde soorten uit deze groepen waargenomen; deze worden ook niet verwacht.

5. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

5.1. Conclusies

Vaste verblijfplaatsen en jaarrond beschermde nesten per soort(engroep)

- Er zijn zes soorten vleermuizen vastgesteld: Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis, Watervleermuis, Laatvlieger, Gewone grootoorvleermuis en Rosse vleermuis.
  - * De Gewone dwergvleermuis is de enige vleermuissoort waarvan vaste verblijfplaatsen zijn vastgesteld. Er is sprake van een kraamkolonieverblijfplaats en er zijn individuele verblijfplaatsen. Alle gebouwen in het onderzoeksgebied worden gebruikt door de Gewone dwergvleermuis. De paarplaatsen bevinden zich in spouwruimtes, tussen betonplaten, achter betimmeringen. De kolonie verblijfplaatsen bevinden zich veelal achter dakpannen of daklijsten. Het politiebureau en zorginstelling Rustenburg lenen zich als winterverblijfplaats voor de Gewone dwergvleermuis. Spijk 12a en 13 zijn alleen in gebruik als zomerverblijf.
  - * De Ruige dwergvleermuis heeft geen vaste verblijfplaatsen in het onderzoeksgebied. De soort foerageert bij de gracht en in het park. De Kastanjabomen langs de gracht, buiten het onderzoeksgebied, zouden als paarplaats kunnen dienen, maar dat is niet vastgesteld.
  - * De Watervleermuis overwintert mogelijk in de omgeving van het onderzoeksgebied, maar de overwinteringsplek is niet bekend.
  - * De Laatvlieger is alleen aangetroffen op 14 juli. Het betrof een groep jagende dieren. De dichtstbijzijnde verblijfplaatsen zijn aan de Generaal Foulkesweg en aan Duivendaal.
  - * Van de Gewone grootoorvleermuis zijn geen vaste verblijfplaatsen aangetroffen. Deze soort overwintert in de directe omgeving van het onderzoeksgebied en foerageert bij de gracht en in het park.
  - * De Rosse vleermuis is een aantal keren in 2009 waargenomen. Er zijn in het onderzoeksgebied geen verblijfplaatsen gevonden.
- Er zijn sporen van naar alle waarschijnlijkheid Steenmarter gevonden. Het gaat echter om weinig sporen. De camera's hebben wel foto's van muizen en katten opgeleverd, maar niet van Steenmarters. Geconcludeerd wordt dat de Steenmarter geen vaste verblijfplaats heeft in het onderzoeksgebied.
- In het onderzoeksgebied zijn jaarrond beschermde nesten van Huis mussen vastgesteld in de woningen aan het Spijk; in de overige gebouwen zijn geen Huis mussen vastgesteld. Er zijn geen overige jaarrond beschermde nesten vastgesteld.

Vaste verblijfplaatsen, overige functies en jaarrond beschermde nesten per locatie

- De gracht en het naburige park zijn een belangrijk vleermuisfoerageergebied. Er foerageren Gewone dwergvleermuizen, Ruige dwergvleermuizen, Laatvliegers, Watervleermuizen en Gewone grootoorvleermuizen. Verblijfplaatsen van deze soorten (met uitzondering van de gewone dwergvleermuis) zijn in het eigenlijke onderzoeksgebied niet aangetroffen, maar zijn niet uit te sluiten in het naburige park of de nabijheid ervan. De oude Kastanjabomen langs de gracht en in het park kunnen paarplaatsen herbergen van de Ruige dwergvleermuis, maar dat is niet vastgesteld.
- Tussen Wageningse Berg en grachtengordel is een vliegrouete voor enkele Watervleermuizen en mogelijk Ruige dwergvleermuizen en Gewone grootoorvleermuis. Het gaat om een klein

aantal dieren van de verschillende soorten op deze route. De route loopt over het midden van het plangebied ten noorden van het politiebureau en ten zuiden van Spijk nr. 13.

- De woningen aan het Spijk herbergen vaste verblijfplaatsen van streng beschermde soorten en jaarrond beschermde nesten.
  - * In deze woningen zijn jaarrond beschermde nesten van Huismussen vastgesteld. Bij ingrepen aan of sloop van deze woning dient de functionaliteit voor Huismussen te worden gewaarborgd.
Er zijn geen jaarrond beschermde nesten van overige soorten aangetroffen.
  - * De woningen Spijk nr. 12a en 13 herbergen zomerverblijven, waaronder kolonieplaatsen, van de Gewone dwergvleermuis. Bij ingrepen aan deze woningen of sloop daarvan, dient de functionaliteit voor de Gewone dwergvleermuis als zomerverblijf te worden gewaarborgd.
- In de zorgflat met aanleunwoningen zijn geen jaarrond beschermde nesten vastgesteld. Deze gebouwen dienen wel als zomer- en naar verwachting ook als winterverblijfplaats voor de Gewone dwergvleermuis, waarbij er ook sprake is van kolonieplaatsen. Bij sloop van deze gebouwen dient de functionaliteit voor de Gewone dwergvleermuis als zomer- en winterverblijf te worden gewaarborgd.
- In het politiebureau zijn geen jaarrond beschermde nesten vastgesteld. Het gebouw herbergt zomer- en naar verwachting ook winterverblijfplaatsen van de Gewone dwergvleermuis. Bij sloop van dit gebouw dient de functionaliteit voor de Gewone dwergvleermuis als zomer- en winterverblijf te worden gewaarborgd.

5.2. Aanbevelingen

- Tijdens en na de ingreep dient de functionaliteit van de vaste verblijfplaatsen (zomer- en winterverblijfplaatsen) van Gewone dwergvleermuizen behouden te blijven. Door gefaseerde sloop van de aanwezige gebouwen en gefaseerde nieuwbouw kan de functionaliteit van zowel zomer- als winterverblijven worden gewaarborgd. Het betreft het politiebureau en de zorgflat met aanleunwoningen.
Ter toelichting: vóór sloop van het ene gebouw (hierna: gebouw A) worden in het andere gebouw (hierna: gebouw B) voorzieningen aangebracht door het maken van open stootvoegen met bijbehorende spouwruimte, waar vleermuizen een zomer- en winterverblijf kunnen vinden. Als deze voorzieningen in gebouw B gereed zijn, wordt in het zogenaamde sloopvenster (oktober-november of half maart - eind april, bij een avondtemperatuur van minimaal 5° C) het gebouw A ongeschikt gemaakt als vleermuisverblijf. Daartoe worden de spouwmuren “open” gelegd door er gaten in te maken, raam- en deurkozijnen te verwijderen en afsluitingen aan de bovenzijde van de spouwmuur te verwijderen. Na ca. een week is gebouw A ongeschikt en kan het worden gesloopt. In de nieuwe bebouwing dienen vervangende vleermuisvoorzieningen te worden aangebracht. Zodra deze gereed zijn, kan gebouw B op eenzelfde manier als gebouw A ongeschikt worden gemaakt.
Door het ophangen van nestkasten voor zowel kolonieplaatsen als paarplaatsen kunnen extra verblijfplaatsen worden gecreëerd voor deze functies. Indien het woonhuis Spijk nr. 13 blijft behouden is een mitigatie van een zomerverblijf minder urgent en kan volstaan worden met een tweetal kolonienestkasten in het onderzoeksgebied.

- Tijdens en na de ingreep dient de functionaliteit van de aangetroffen vliegroute te worden gewaarborgd. Dit houdt in dat rekening gehouden moet worden met verlichting, groenstructuren en het seizoen. Door zoveel mogelijk in het winterseizoen te werken en in het groeiseizoen de vliegroute weer op orde te hebben kan de functionaliteit gewaarborgd worden. Als de werkzaamheden ook in het groeiseizoen plaatsvinden en in de toekomstige situatie dient de verlichting van de vliegroute vanuit het onderzoeksgebied aangepast te zijn aan lichtgevoelige vleermuissoorten (in dit geval Watervleermuis, Gewone grootovleermuis en Ruige dwergvleermuis). Dit houdt in dat er geen extra verlichting komt op de gracht en op de vliegroute van deze soorten.
- Tijdens en na de ingreep dient de functionaliteit van de op Spijk 12a en 13 aangetroffen jaarrond beschermde nesten van de Huismuis te worden gewaarborgd. Indien deze woningen aan het Spijk niet verdwijnen of worden gerenoveerd is er niets aan de hand; de Huismussen zullen niet verdwijnen. Als er wél verstorende ingrepen plaatsvinden, dienen zowel tijdens als na de ingreep vervangende nestplaatsen voor Huismussen te worden gecreëerd.
- In de nieuwbouw moeten nieuwe mogelijkheden zijn voor Gewone dwergvleermuizen. Dit kan zijn in de vorm van spouwruimtes, ruimtes onder pannen en achter betimmeringen. Aanbevolen wordt om de detaillering hiervan in het ontwerp- en bouwproces af te stemmen met architect en aannemer.
- Om de natuurwaarden te verhogen wordt aanbevolen om in de te realiseren nieuwbouw mogelijkheden te creëren voor Huismussen en Gierzwaluwen. Dit is geen verplichting, maar gezien de locatie in Wageningen is dit wel wenselijk voor een levendig groen in deze omgeving. Aanbevolen wordt om de detaillering hiervan in het ontwerp- en bouwproces af te stemmen met architect en aannemer.
- Als de ingreep in het broedseizoen wordt uitgevoerd, wordt geadviseerd om kort voordat bomen en beplantingen gerooid worden, deze op broedgevallen te controleren. Als de ingreep in het najaar wordt uitgevoerd, zijn er geen broedgevallen meer te verwachten en is een laatste inspectie niet nodig.
- Bij de uitvoering is te allen tijde de algemene zorgplicht uit de Flora- en faunawet van toepassing. Dat houdt onder andere in, dat individuele planten en dieren niet onnodig verstoord, beschadigd of vernietigd mogen worden; dit geldt ook voor (zeer algemene) soorten zonder bijzondere beschermingsstatus.

5.3. Eindconclusie

In het onderzoeksgebied zijn vaste verblijfplaatsen van de streng beschermd Gewone dwergvleermuis aanwezig die door de voorgenomen ingreep worden verstoord. Ook zijn er een vliegroute en foerageergebied aanwezig voor meerdere vleermuissoorten.

De ingreep dient zó te worden uitgevoerd dat zowel tijdens de ingreep als in de toekomstige situatie de functionaliteit voor de genoemde vleermuissoorten is gewaarborgd; in de aanbevelingen worden daartoe mogelijkheden aangedragen. Op die wijze wordt de functionaliteit voor de aanwezige streng beschermde soorten gewaarborgd waardoor in overeenstemming met de Flora- en faunawet wordt gehandeld en de uitvoerbaarheid van het bestemmingsplan wat de Flora- en faunawet betreft niet in het geding is.

Bijlage I. Samenvatting verplichtingen vanuit de Flora- en faunawet (FF-wet)

Onderstaande tekst bevat de voor het onderhavige project belangrijkste aspecten van de Flora- en faunawet. Uiteraard is alleen de wettekst bepalend; aan onderstaande tekst kunnen derhalve geen rechten worden ontleend.

Middels de Flora- en Faunawet (FF-wet) zijn in beginsel alle inheemse planten- en diersoorten beschermd en voor alle soorten geldt de wettelijke zorgplicht. Een aantal planten- en diersoorten heeft een bijzonder beschermingsstatus ('beschermde soorten'). Een ingreep kan een effect hebben op dergelijke eventueel aanwezige, beschermde planten- en diersoorten. Een initiatiefnemer heeft de wettelijke plicht om na te gaan of door de ingreep beschermde soorten worden verstoord; de bewijslast ligt bij de initiatiefnemer, die moet aantonen dat geen soorten worden verstoord (waardoor één of meer van de artikelen 8 t/m 12 van de FF-wet worden overtreden) of hij moet een ontheffing voor deze verstoring aanvragen bij het ministerie van LNV.

Artikelen 8 t/m 12 van de Flora- en faunawet.

- Art. 8 Het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.
- Art. 9 Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.
- Art. 10 Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.
- Art. 11 Het is verboden nesten, hollen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.
- Art. 12 Het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

De eerste stap van zo'n procedure is een quickscan. In een quickscan wordt getracht zo veel mogelijk uitsluitsel te krijgen over de aanwezigheid of afwezigheid van beschermde soorten en, bij aanwezigheid, over de vraag of verstoring aan de orde is. Waar mogelijk wordt gekeken hoe eventuele verstoring kan worden voorkómen of worden verminderd. is uitgevoerd om vast te stellen of zich beschermde soorten bevinden in het onderzoeksgebied, of deze soorten er gebruik van maken en of deze soorten verstoord worden door de ingreep.

Indien verstoring niet kan worden voorkomen, dient een ontheffing te worden aangevraagd. Deze dient, vergezeld van een activiteitenplan ingediend te worden bij de Dienst Regelingen van het ministerie van LNV. In het activiteitenplan wordt onder andere uitgebreid ingegaan op het doel van de aanvraag, wordt een onderbouwing gegeven en wordt ingegaan op de wijze waarop met (streng) beschermde soorten wordt omgegaan. De verwerking van de aanvraag door de Dienst Regelingen kan geruime tijd in beslag nemen (in het algemeen minstens 2 maanden maar ook 6 maanden is niet uitzonderlijk).

Middels een Algemene Maatregel van Bestuur in 2005 is de toepasbaarheid van de FF-wet verder vorm gegeven. In deze AMvB is een onderscheid gemaakt in drie bijzondere beschermingsregimes; de beschermde soorten zijn onderverdeeld in drie groepen en elk van deze soortengroepen is vermeld op drie tabellen (zie tekstkader volgende pagina). De soorten van tabel 3 hebben de hoogste beschermingsstatus.

Vogels kennen een apart beschermingsregime, los van de tabellen-indeling. Sinds 26 augustus 2009 zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd. Ook kan voor een aantal soorten van tabel 3 geen ontheffing meer worden verkregen; indien vaste verblijfplaatsen van deze soorten aanwezigheid zijn, dient de ingreep plaats te vinden op een zodanige wijze dat -althans ingevolge de FF-wet- geen sprake is van verstoring.

Toelichting tabellen soorten Flora- en faunawet

In onderstaande tabellen staan alle beschermde soorten van de Flora- en faunawet (FF-wet). De tabellen zijn aan de ene kant aan de orde bij ontheffingverlening voor artikel 75 en aan de andere kant bij vrijstellingen in het kader van het *Besluit houdende wijziging van een aantal algemene maatregelen van bestuur in verband met wijziging van artikel 75 van de Flora- en faunawet en enkele andere wijzigingen* (AMvB artikel 75).

Vogelsoorten zijn in de oorspronkelijke tabellen van het ministerie van LNV niet apart opgenomen, omdat het een erg lange lijst is. Alle vogelsoorten in Nederland zijn beschermd (behalve exoten).

Toelichting tabel 1

- Als iemand activiteiten onderneemt die zijn te kwalificeren als bestendig beheer en onderhoud of bestendig gebruik of ruimtelijke ontwikkelingen, geldt een vrijstelling voor de soorten in tabel 1 voor artikel 8 t/m 12 van de FF-wet. Aan deze vrijstelling zijn geen aanvullende eisen gesteld. Voor deze activiteiten hoeft geen ontheffing aangevraagd worden.
- Voor andere activiteiten dan hierboven genoemd is voor de soorten in tabel 1 een ontheffing nodig. Een ontheffingaanvraag voor deze soorten wordt getoetst aan het criterium 'doet geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding van de soort' (zgn. lichte toets).

Toelichting tabel 2

- Als iemand activiteiten onderneemt die zijn te kwalificeren als bestendig beheer en onderhoud of bestendig gebruik of ruimtelijke ontwikkelingen, geldt een vrijstelling voor de soorten in tabel 2 voor artikel 8 t/m 12 van de FF-wet, mits activiteiten worden uitgevoerd op basis van een door de minister van LNV goedgekeurde gedragscode. Hetzelfde geldt voor alle vogelsoorten. Een gedragscode moet door een sector of ondernemer zelf opgesteld worden en ingediend voor goedkeuring.
- Voor andere activiteiten dan hierboven genoemd is voor de soorten in tabel 2 een ontheffing nodig. Een ontheffingaanvraag voor deze soorten wordt getoetst aan het criterium 'doet geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding van de soort'. Dit is niet van toepassing op alle vogelsoorten (zie toelichting tabel 3).

Toelichting tabel 3

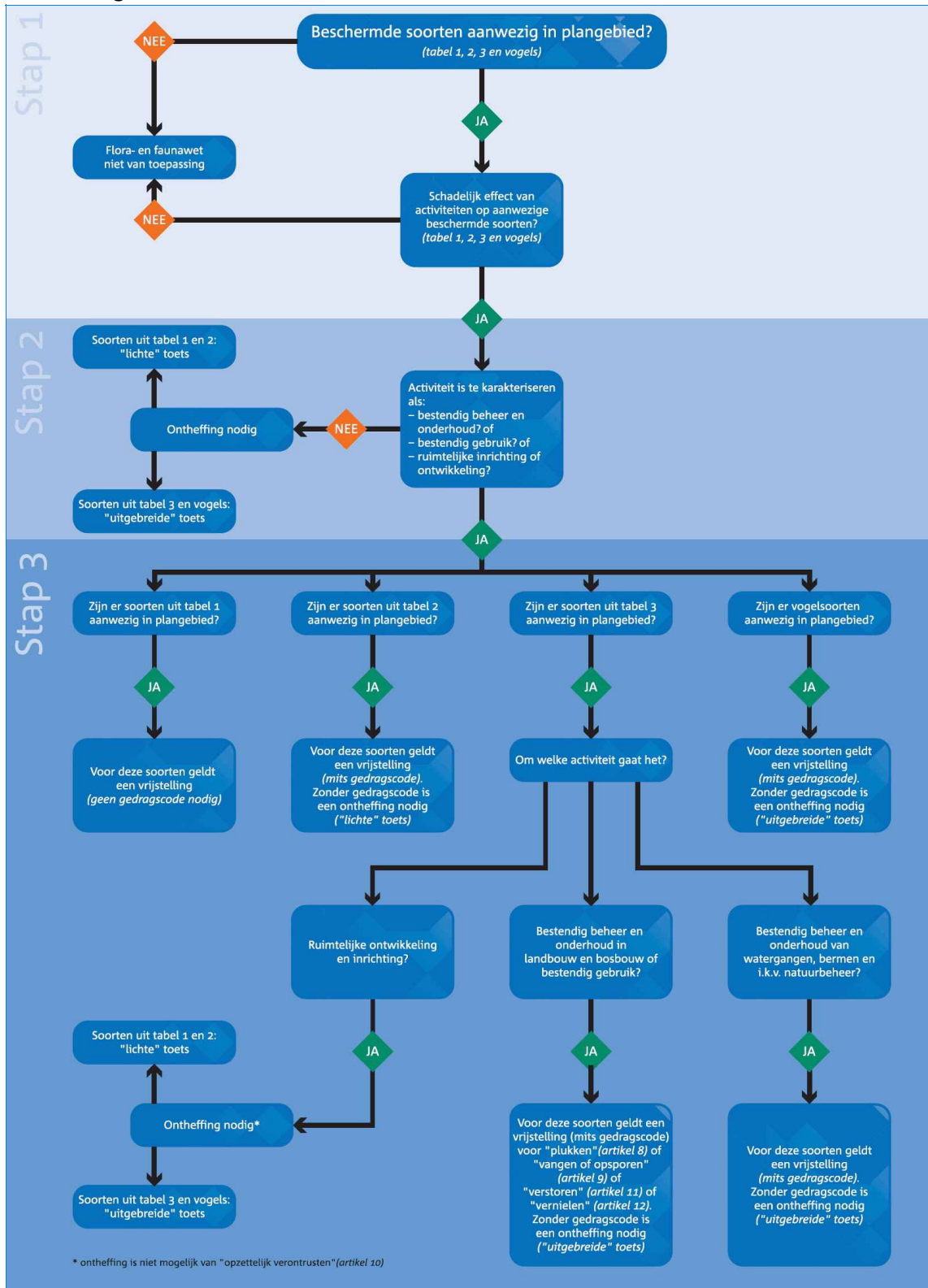
- Als iemand activiteiten onderneemt die zijn te kwalificeren als bestendig beheer en onderhoud of bestendig gebruik, geldt een vrijstelling voor de soorten in tabel 3 voor artikel 8 t/m 12 van de FF-wet, mits activiteiten worden uitgevoerd op basis van een door de minister van LNV goedgekeurde gedragscode. Deze vrijstelling is enigszins beperkt; voor activiteiten die zijn te kwalificeren als bestendig beheer en onderhoud in de landbouw en bosbouw en bestendig gebruik geldt geen vrijstelling voor artikel 10 van de FF-wet. Ook niet op basis van een gedragscode. Een gedragscode moet door een sector of ondernemer zelf opgesteld worden en ingediend voor goedkeuring.
- Als iemand activiteiten onderneemt die zijn te kwalificeren als ruimtelijke ontwikkeling, geldt voor soorten in tabel 3 geen vrijstelling. Ook niet op basis van een gedragscode. Hiervoor is een ontheffing nodig.
- Voor activiteiten in het kader van bestendig beheer en onderhoud in de landbouw en bosbouw en bestendig gebruik en voor activiteiten in het kader van ruimtelijke ontwikkeling is het niet mogelijk voor artikel 10 voor de soorten in tabel 3 een ontheffing te krijgen.
- Voor andere activiteiten dan hierboven genoemd is voor de soorten in tabel 3 een ontheffing nodig.
- Een ontheffingaanvraag voor de soorten van tabel 3 wordt getoetst aan drie criteria:
  - 1) er is sprake van een in of bij de wet genoemd belang;
  - 2) er is geen alternatief;
  - 3) doet geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding van de soort. Deze drie criteria vormen de zgn. uitgebreide toets. De drie criteria staan naast elkaar en niet na elkaar (aan alle drie moet voldaan zijn).

De uitgebreide toets voor ontheffingverlening geldt ook voor alle vogelsoorten.

Stroomdiagram Flora- en faunawet

(Zie ook het stroomdiagram op de volgende pagina).

Stroomdiagram voor Ruimtelijke ontwikkelingen per 26 augustus 2009

